

obeh spisih tako razrušeno, da vidimo v njih le osebni dokument in čujemo le oddaljene odmeve iz drugega sveta...

Založnik S. B. Cvijanović zasluži pohvalo, da je obe knjigi izdal v opremi, ki naj bi bila vzor pri avtorjih, kateri bodo pogosteje v rokah čitateljev nego Vučo in Ristić.

B. B.

K R O N I K A

† **Pesnik Antonin Sova.** Mislim, da je bilo v osemdesetih letih preteklega stoletja, ko se je v češki literaturi pojavil nov pesnik. Podpisoval se je prvotno «Ilja Georgov». Naš češki jug je domovina fantastov in sanjačev. Bil vam je to zasanjan poet, ki ljubi svoj mili rodni kraj in v melodičnih verzih pripoveduje o svojih sanjah in hrepenenju, o svojih bolestitih. Res je, da spominja — kakor ni drugače mogoče pri mladih pesnikih — malo na Coppéa, ki je bil tedaj v modi. Ni trajalo dolgo, da je našel svojo noto in svojo besedo. «Senzitivist in vizionar», pravi o njem dr. Šalda, ocenjujoč njegovo delo. «Strasten vztrajnež», doda prof. Vodák. O tem priča naglo napredovanje, s katerim piše svoje knjige. Leta 1890. izda «Realistické sloky», čez leto dni «Květy intimních nálad», leta 1893. knjigo «Z mého kraje» in čez leto dni spet «Soucit a vzdor». Iz njegovih knjig spoznate češko življenje in življenje češkega pesnika. Prepolne so bolečine in žalosti, ki pa ne ihti potihem, temveč buri proti družabnim krivicam. V njih je malo veselja in smeja, kakor ni bilo v tem času veselja v češkem življenju. V njih je toliko sočutja s ponižanimi in razžaljenimi kakor pri Dostojevskem. Pa vendar najdete v njih nepresežno nežnost in pravo pristno poezijo! V tej dobi se je oddaljil od realizma, od svojega tovariša Macharja, in se približal Březinovi poeziji. To se vidi že v knjigi: «Zpěvi dneškú a zítřkú» (1905). Naslednja knjiga «Lirika života a lásky» (1907), je bolestna izpoved našega pesnika. Življenje mu je dalo zgolj dar poezije. Drugega nič. Njegov zakon je bil nesrečen, dolga bolezen ga je napravila mučenika ter ga za dolga leta priklenila na posteljo v samotarski izbi. Tam sanja, čita in neumorno zasleduje češko življenje. Prečitajte si, kako odgovarja ta telesno bolni pesnik z mogočno, razgnevano besedo Theodoru Mommsenu, ki je z germansko pohlepnostjo in nečlovečnostjo sramotil njegov ljubljani narod! Nobeden naših pesnikov ne bi bil mogel najti tako pravičnih in strastno protestirajočih besed zoper to nemško oholost. (Ta pesem je bila preložena v poljščino, italijanščino in celo v nemščino.)

V poznejših letih se ublaži in polagoma umiri njegovo nemirno bolešno srce. A to ni morda enostavno pozaba in nazadovanje: to je doba žetve in trgatve dobrega gospodarja. To se vidi v «Zápasech a osudech» (1910), a imenoma v knjigi «Žně». Po vojni je izdal «Zpěvy domova». V njih je zapel, kaj je trpela češka duša v teh časih, kako je sanjala in upala. Njegova poezija zre zdaj mirno na življenje, ki gre s svojim korakom in ki se ne da odvrniti s svoje poti z nobeno človeško silo. Z mirnostjo filozofa, včasih tudi z ironičnim nasmehom: «vse je zaman».

Njegova proza «Povídky o menší cesty», «Koloběch starosti», «Pankrac Budecius kantor», «O milkování a zrodě» (pendant k Liriki ljubezni in življenja), «lvův roman», «Toma bojar» po svoji lepoti ne morejo vzdržati ravnovesja z lepoto njegovih verzov. Te verze Arne Novák duhovito primerja z godbo pravkar umrlega mojstra Janáčka.

Sova je bil lirik v pravem pomenu besede. Neutruden, svež vse do svoje smrti. Češki človek s svojimi nagnenji, borbenostjo, resignacijo, s svojimi tugami in

žalostjo! Morda porečete, da ni pustil za sabo pesniške šole. A ni je pustil niti Petr Bezruč, ne zapusti je Machar, niti Březina. Kajti bili so vsi: edin-
stveni in neposnemljivi.

Sova se je rodil 26. februarja 1865. v Pacovem iz godbeniške rodbine. Po uni-
verzitetnih študijah je postal uradnik praške občine ter vstopil v službo kot
knjižničar mestne biblioteke. Često sem ga obiskal. Duševno do poslednjih
svojih trenutkov krepak in svež, zasleduje z neobičajnim zanimanjem vse,
kar se je tikalo našega narodnega življenja. Le pogled na to telo, izhirano in
onemoglo, je bil nekaj žalostnega. Ni mogel brez pomoči vstati s stola. Kos
Prometeja! Umrl je na škodo svojega naroda v svojem dragem rodnem mestu,
kamor je prihajal vsako leto, dne 16. avgusta l.l. Pokopan je bil na stroške
mesta Prage s častmi in solzami vsega naroda. In Sova je bil vreden teh solza.
Mi pa se vprašujemo s Shakespeareom: Kdaj pride mu enak...?

Stanislav Zima, Praga.

Razstava bratov Vidmarjev in Tineta Kosa. (XIX. umetnostna razstava «Sloven-
skega umetniškega društva» v Ljubljani. Jakopičev paviljon. 3.—17. junija
1928.) — Ob istem času, ko je na velesejmu «Umetniška Matica» s svojo retro-
spektivno smotro pokazala pregled delovanja umetniške generacije, ki je v
letih 1918.—1928. položila temelje naši moderni umetnosti, so v Jakopičevem
paviljonu priredili razstavo trije člani «Slovenskega umetniškega društva»,
slikarja Nande in Drago Vidmar in kipar Tine Kos. Vse tri smo zadnjič videli
v Ljubljani na velesejmski razstavi jeseni leta 1926.

Napredek bratov Vidmarjev od zadnjega nastopa je viden, dasi ni enak pri
obeh. Razmerje med njima se je v bistvu ohranilo neizpremenjeno. Starejši,
Nande, se je po konceptiji še bolj očitno dvignil nad brata. Njegova slikarska
osebnost se je tudi oblikovno razvila visoko preko nekdanje stopnje, dočim
Drago ne kaže posebnega napredka v obvladanju tehnike. Dočim sta prej
gojila nekakšno ploskovno primitivnost v liniji in barvi, polagata zdaj važnost
na plastiko predmetov, ki naj dá njihovim likom videz resničnosti, objektiv-
nosti in logičnosti. Ta «novi realizem» naj bi značil zmago nad oblikovnim
simbolizmom in subjektivnim idealizmom tako zvane ekspresionistične smeri,
ki ju je rodila.

Gotovo je, da N a n d e v zadnjem času doživlja vse bolj čutno, to je: umet-
niško, in da je v njegovem odnosu do sveta več radosti. Čisto razumljiva
posledica tega izpremenjenega duhovnega stanja je, da mu je paleta postala
bogatejša na sočnosti in toplini barv. Namesto zamolklih (modrih, zelenih,
sivih) enotnih tonov se pojavljajo žive barvne vrednote. Najboljše so v tem
pogledu pokrajine. Motivno so slične nekdanjim, vendar je v njih opaziti celó
že dokaj čuvstvene gorkote, ki si jo prej zaman iskal, in mnogo okusa v do-
ločitvi nastrojenja. Gradnja je mestoma še ohlapna, da razruši potrebno enot-
nost slike. Premalo kompozicijske zgnetenosti kažejo akti, ki očitujejo tudi
precejšno nejasnost v poznavanju anatomskih vrednot. Teh trdot in nedo-
statkov v oblikovanju modela gledalec ne bi tako moteče občutil, da ni hotenje,
podati predmet čim bolj realistično, tako očitno.

Izmed del večjega obsega je gotovo najjačji «Portret brata», to po izgradnji
prizora, po diskretnem barvnem sožitju in po zadržaju. Tudi portretna slič-
nost je dobro pogojena. Morda še boljša v tonu je slika «Zlatka», kjer je
slikarska tehnika prav posebno izdelana, čeprav otroški značaj ni povsem
zadovoljivo podan. Slabotnejši je «Portret pesnika Seliškarja». Konceptija ni
enovita, v nekih podrobnostih gre naturalistična vestnost do malenkostnih
skrajnosti, drugod (n. pr. roke, hiše v ozadju) jo nadomešča lahkotna primi-

tivnost, ki ni brez spomina na slovite vzore, Picasso i. dr., le da ni utemeljena v celotnem zarodku. Čemu naj pa služijo ceneni efekti, kakor n. pr. napis na knjigi, ki jo portretiranec drži v roki, ne vem. Nekaj podobnega kaže «Tihožitje z vazo» njegovega brata. Take modne muhe ne pričajo o posebni resnobi. Drago Vidmar je trši in okornejši v obliki, v barvi izbira kontraste. Intelkt pri njem še bolj očitno vlada nad duhovnostjo. Vendar je v njegovih delih več stilizacije, nego naturalističnega podajanja. Poedina, kakor n. pr. tihožitja, deloma tudi akti («Poluakt»), kažejo, da se še ni izvil iz oblikovnega ekspresionizma. Pokrajine so delane vse po nekem, danes na Francoskem zelo razširjenem načinu, ki pri primernem čuvstvenem sodelovanju dopušča izredno delikatne barvne učinke. V portretu je Drago Vidmar nomenoma brutalen, skoro groteskno točno označuje modelove posebnosti, a le bolj vnanje.

Zdi se mi, da gre njegov razvoj skokoma, sunkovito, dočim poteka pri Nandetu, ki z večjo lahkotnostjo obvladuje obliko, razvojna črta dosledneje in v pravilno smer. Občutek izmučenosti in hladne razumske konstrukcije časih navda gledalca s težo moreče neurejenosti, skoro kaosa. Preveč vidno je stremljenje biti moderen, nekonvencionalen v oblikovanju, premalo pa je osebne prepričanosti in nujnosti.

Prevladovanje intelektualnega delovanja je najznačilnejša poteza obeh Vidmarjev. Njihove slike izražajo premalo prvinskega doživljanja, premalo neposredne, čutno prikazane življenjskosti. Tudi najbolj zanimiva oblika sama trajno ne more privlačevati, ne more ogrevati. To so slike predstav o predmetih, ne slike predmetov samih, podobe pojmov in naziranj o življenju, ne življenja samega. Zato na srce ne delujejo, ne govore gledalčevi duševni notranjosti. Preko dekorativnosti se povzpno le posamezna dela.

Vidmarjema sličen po značaju, dasi umetniško neprimerno zrelejši, je kipar Tine Kos. Razstavil je dvajset del srednjega in malega formata, skoro vsa izvršena v ne premočno žgani glini.

Osnovna poteza njegovih soh je pasivna statičnost in negibnost modelov. Nič notranje napetosti ne izražajo ti kipi, ki se zdé otrpli, kakor brez možnosti prebujenja. In vendar je baš v ujetju gibanja, v fiksiranju zagona, v bogato nakopičenih možnostih razvoja in stopnjevanja izraza višek plastične stvariteljnosti.

Kos gleda in gradi telesa v grobih masah brez detajlne izvedbe. Ta hotena slogovna preprostost ga nujno vodi v dekorativno kiparstvo, to v taki meri, da se zde njegovi liki nekako reducirani na zgolj arhitektonske elemente. Troprostorninsko zadržano, a do skrajnosti napeto aktivnost srečavamo le poredkoma. Po večini Kosova dela, v prostoru osamljena, ne nudijo od vseh strani zadovoljivih pogledov. Potrebujejo ozadja, da dosežejo svoj bolj arhitektonsko-slikoviti učinek.

Kjer Tine Kos upodablja model v akciji, je najboljši. Pokojnost se mu prerada izprevrže v utrujeno in slabokrvno pozo. V prvo vrsto spadajo najkrepkejša dela: «Majda», «Mira» in «Težak». Kažejo slogovno enotnost pojmovanja in osebno prepričevalnost, so življenjska, a ne banalna. V razporeditvi mas je vidna neka monumentalnost, ki jim daje preko neznatnega formata višjo pomembnost. Posebno prvo, kip dekleta, ki nese z levico tovor, je delo nemajhnih kvalit. Zanimiv je starejši kipec sedečega «Dekleta», ki je sicer močno dekorativno stiliziran, pa vendar trpke gracije, ki jo sicer redko srečamo. Manj zanimivosti je v veliki «Kmetici» in «Portretu mladenke», ki delujeta le kot težka, neorganizirana masa. Tudi veliki dekorativni relief